

Molt més que uns texans

ALBERT SÁNCHEZ PIÑOL

S
U
O
N
I
O
S

Siempre estarem en deute amb Claude Lévy-Strauss, que tot just acaba de traspasar després d'una vida de cent anys dedicada a l'antropologia. Un deute científic, humanista, i per estrany que sembli, literari. Els filòlegs desxifren les claus internes d'un text, el situen en la seva època i desbrossen els seus significats. L'antropologia es fa unes altres preguntes. Per què els humans necessiten explicar, i escoltar, històries de ficció? I sobretot: quina és la mecànica de la narrativa?

El gènere humà ha creat dos, i només dos, *enginyers d'ànima*, si volem dir-ho així, que li permeten accedir a mons fantasmagòrics. El primer va ser el xamanisme. Un xaman és un senyor, o senyora, que surt del seu cos, visita mons aliens, torna i explica les visions a la comunitat. Els especialistes calculen que el primer xaman va néixer en un passat remot, farà mig milió d'anys, al centre de Sibèria. Seguint les migracions humanes, el xamanisme va creuar l'estret de Bering i es va estendre per tot Amèrica. (I per cert: si les prospeccions arqueològiques de tombes siberianes es poden extrapolar als orígens del xamanisme, el més probable és que aquest primer narrador —un Einstein paleolític!— fos una dona.)

El segon mecanisme és una inversió del xamanisme: la mediumnitat. El mèdiom no surt del seu cos; a la inversa, el seu cos és visitat per ens d'una altra realitat, que li expliquen el que ha de transme-

me-

tre als humans. La mediumnitat té orígens semites i es va imposar en aquest petit apèndix d'Àsia, Europa.

Pràcticament tot el cos literari universal prové d'un d'aquest dos mitjans creatius. (O la seva combinació.) De fet, el *mecanisme* és tan poderós que acaba esdevenint *argument*. O algú *ha d'anar*, o alguna cosa *ens arriba*. Relats purament xamànics serien el *Quixot*: la demència impulsa un home a sortir al món per canviar-lo segons els usos cavallerescos. O *Moby Dick*: un capità ha de capturar una gran balena. Mediúmic, sempre, Kafka: el cos de Gregor Samsa és posseït pel d'un escarabat, o un senyor es desperta amb l'habitació plena de policies. *El vell i el mar*, de Hemingway, és una combinació perfecta de les dues tècniques: a la primera part, xamànica, un pescador ha de vèncer un gran peix espasa. A la segona part, els taurons arriben per prendre-li el trofeu. I si volen un clàssic gràfic, tenim Àstèrix. La meitat de les seves històries són xamàniques: els dos protagonistes han de sortir del seu cos social (aquest poblat gal tan ben definit per l'estacada), complir una missió, tornar i explicar-la. En l'altra meitat de les històries d'Àstèrix és algun mal el que arriba al poblat, i els nostres herois han de practicar una mena d'exorcisme,

Il·lustració:
Guillem Cifré

Segona vida dels espais escrits

EMILI TEIXIDOR

A Folgueroles, el poble natal de Verdaguier, es va celebrar aquest octubre passat el 5è Seminari sobre Patrimoni Literari i Territori, amb el subtítol de *La mirada indirecta com a memòria literària*. Van ser un parell de dies d'activitats per a la presa de consciència que conuiu amb la nostra literatura és molt més que una possibilitat. I si no, que ho demanin —o que els visitin i contemplin— als espais dedicats a Josep Pla a Palafrugell, la biblioteca-museu Víctor Balaguer a Vilanova i la Geltrú, el centre Salvador Espriu a Arenys de Mar, la Fundació Palau a Caldes d'Estrac, la Fundació Verdaguier a Folgueroles i a Vil·la Joana de Barcelona, i molts més dedicats a Brossa a Barcelona, a Joan Fuster a

Sueca, a Guimerà al Vendrell, a Martí i Pol a Roda de Ter, a Rusiñol a Sitges, a Pedrolo a Tàrraga, a Villalonga de Binissalem... i perdó per tots els que no cito.

Els interessats que no van poder assistir-hi poden consultar la web de la fundació. Aquests espais escrits donen la volta a la *segona mort* i proporcionen als autors, que han viscut i han fet viure els paisatges que els acullen, una *segona vida*. La segona mort fa referència a la destrucció de l'univers simbòlic de l'autor, o sigui la paraula, l'obra, els llibres. Hi ha la mort real i la simbòlica, que explica molt bé Shakespeare quan, a *Hamlet*, l'esperit del pare mort s'apareix per demanar venjança, passar comptes fins

que el deute quedi saldat, i per això la mort real ve seguida d'una segona mort simbòlica. La mort total, absoluta, és la destrucció de l'univers simbòlic. Així s'explica el *memento mori!*, o sigui, no t'oblidis de morir, perquè hi ha personatges que ja han mort i continuen vivint com el cas de Napoleó, derrotat a Elba, que va haver d'esperar la derrota definitiva de Waterloo per adonar-se que ja feia temps que era un cadàver vivent.

Aquests espais escrits representen una segona vida per als autors. La segona vida gràcies a la conservació del seu llegat i la seva memòria. Hi ha altres formes que continuen també la vida, la segona vida, de molts autors. Per exem-

ple, ara mateix a Barcelona, a Girona i a altres llocs, hi ha una resurrecció al teatre de l'obra de Juli Vallmitjana i les peripècies del seu Tarregada, o l'oratori que Narcís Comadira ha dedicat a Jacint Verdaguier al Teatre Lliure, titulat *Al cel*, i el protagonitzat per Josep Pla a la posada en escena del seu *El quadern gris*, i altres. Aquests espais escrits, o museus literaris, són com teatres sempre oberts, permanents, en què els lectors poden trobar tot el llegat dels autors a qui es dediquen. Mentre funcioni la memòria col·lectiva, la segona vida simbòlica, no moriran. I la responsabilitat de les autoritats culturals és aquesta: proporcionar-los una segona vida, una llarga i profitosa segona vida.*

foragitant un endeví maligne, una legió romana, o el que sigui. (I molt significativament, el poeta oficial sempre acaba emmordassat i penjat d'un arbre.)

Hi ha hagut intents de superar la dualitat xamanisme / mediumnitat? Sí. Però un sistema que fa mig milió d'anys, més, que es manté, per força és prou sòlid. Proust i Joyce s'eleven a la categoria de genis insensats justament perquè van voler desbordar aquest dualisme. Proust reemplaça la narrativa per una observació minuciosa de la realitat, Joyce per un pensament torrencial. Però també és just dir que la legió de fanàtics de tots dos és compensada per una suma similar de detractors. Són perles solitàries. Normalment, quan d'una novel·la es diu que és *experimental*, molt sovint el que es vol dir és que és un experiment fracassat. Com el bard d'Astèrix, tan fals com pretensions.

Queda la primera pregunta: per què patim d'aquesta necessitat compulsiva d'històries? Altre cop el vell Claude ofereix una resposta: perquè l'home paleolític, com el contemporani, va conquerir immensos espais d'oci, i s'avorria. Res més. En contra, una tendència que neix al segle XIX afirma que els autors escriuen per canviar el món. (Una línia per la demagògia: si observem la història del segle XIX, i XX, hauríem de concloure que es van lluir.)

Claude Lévy-Strauss ens ha deixat. Però quin llegat, el seu! Aquest home que va clarificar el mapa de les nostres ànsies i significats, aquest gegant que ens va fer comprensibles a nosaltres mateixos, sabia molt bé que el món és així, ple d'insubstàncies i banalitats: fins l'últim dia va rebre trucades, no d'admiradors, sinó de comercials confosos que volien una remesa de texans.

Jo apostaria per ell: els humans s'inventen històries per avoriment. Per omplir l'exasperant vacuïtat de la lletgesa i la bellesa, del pas del temps, de tot plegat. L'herba només és herba; els crepuscles, crepuscles, i les onades, onades. Però la narrativa permet oferir esperances i sentits, falsos però bonics, als immensos espais somorts que apareixen entre els riscos quotidians. I anar fent.*

PARLEM-NE

Noms casolans i noms internacionals

JOAN SOLÀ

La setmana passada el Termcat va organitzar a la Universitat de Barcelona una llarga i densa jornada sobre "Terminologia i variació geolingüística", un tema que als catalanoparlants ens afecta de manera especial. Vaig poder assistir només a una part de la jornada i a aquesta part em limitaré: una taula rodona amb tres especialistes, de botànica (Joan Vallès), de pesca (Jordi Leonart) i de geografia (Vicenç Rosselló), tots tres assessors del Termcat; una conferència d'Isidor Marí, antic director del Termcat, sobre "Variació geolectal de la terminologia en una perspectiva global"; i una part de la cloenda, la de Joan Veny.

Glòria Fontova, moderadora de la taula, formulava la doble pregunta clau: quina variació geolectal tenim i si ens cal triar un dels termes, quan n'hi ha més d'un, per a la nostra vida de relació.

Abans Ramon Sistac havia insinuat que la variació lèxica podia no ser gaire rellevant per a la identificació dels parlants. Els tres ponents van matisar ràpidament la insinuació: la variació és precisament notable, i no pas irrelevant. Leonart, referint-se als peixos, centrava la qüestió de "l'interès" dels noms en el fet que depèn en quin "registre" ens expressem: científic, gastronòmic, popular,

periodístic o bé oficial. Marí ho expressà amb mirada "global": depèn si tenim necessitats "internes" (per a zones determinades de l'àmbit lingüístic) o bé més àmplies (comunicació internacional). ¿Oi, lector, que ja comença a veure la fondària del cas?

Si el blat no té gaires problemes, en canvi el blat de moro compta amb nombroses variants, la majoria prou vives: *dacsa*, *panís*, *moresc*, *blat dindi*, *panís de l'Índia*, *millot*, *milloc*, etc. Si entrem a la teranyina dels peixos, el *seitó* és també *aladroc*, *boqueró* (aquest, barbarisme) i *anxova* (potser impròpiament, diu Leonart); i els *escamarlans* entren en col·lisió amb les *cigales*, l'*emperador* amb al *peix espasa* i la *bruixa* amb l'*aranya*. En geografia, el *puig* del Principat i de les Illes és l'entranyable *tossal* dels valencians, i l'*espadat*, l'*esllavissada*, el *tarter* compten amb diferents noms, com tenim *torrent* i *barranc*, *sorra* i *arena* i diversos matisos d'*albufera*. Només en botànica, diu Vallès, per a uns 6.000 tàxons (entitats distingides en el sistema classificatori), tenim uns 25.000 noms populars.

¿I doncs? ¿Què ha de fer un professor, un assessor d'una empresa comercial o d'un departament de l'administració (i tinguem en compte que la realitat ens dona diferents administracions locals)? Veny resu-

meix: els usuaris viuen en un ambient determinat afaïçonat per un complex conjunt de factors (polítics, sentimentals, d'interferència d'altres llengües, de barreja de parlants), i el nostre model *composicional* (de col·laboració entre les diferents parles) ens dona prou bons resultats, enfortits pels criteris d'un *estàndard* quan cal. Vallès i Leonart hi coincideixen plenament: hem de respectar aquesta riquesa, que sovint és inevitable (diferència entre un mercat de Tortosa i un de l'Empordà). Rosselló, en canvi, se sentiria més còmode aproximant-nos més a una confluència ("Els científics ens hem d'entendre", diu; però ara faci, lector, un cop d'ull als registres de Leonart). Marí distingeix les necessitats internes (això dels mercats, per entendre'ns) i de les necessitats més globals, internacionals (dels científics, dels mitjans de comunicació, del turisme, de l'ensenyament de llengües, dels textos de la Unió Europea...). També ens cal vigilar les modes, com la que creu més "efectiu" *Champions League* que *liga de Campions*. I altres detalls: l'*ombudsman* és *defensor del pueblo*, *protecteur du citoyen*, *commissaire du Parlement*, *médiateur*, *sindic de greuges*, *raonador del ciutadà*, però amb matisos distintius.*

MOTACIONS

MÀRIUS SERRA

Informes?

L'ecosistema polític català intenta passar la ITV. El vehicle ja té una edat i les darreres atzagaiades aconsellen una bona anàlisi. Un dels primers resultats que han transcendit és la informtat administrativa. Definim-la: consisteix en la proliferació d'informes inútils encarregats per les diverses administracions a amics, coneguts i saludats. En alguns casos, la inanitat dels (presumptes) treballs és tan flagrant com algunes de les pintures de Doris Malfeito que reposen a les golfes de molts empresaris. Un mer pretext subvencionador. Primer van sortir a la llum alguns informes patètics en diversos departaments de la Generalitat. Després, l'Ajuntament de Barcelona n'ha agafat el relleu. Des del punt de vista verbal resulta fascinant observar com la tossuda realitat s'encarrega de donar coherència als usos lingüístics del terme *informe*. El substantiu, entre d'altres sentits similars, designa una "exposició ordenada sobre un afer". Però quan *informe* és un adjectiu, les dues accepcions que recull el DIEC confirmen les pràctiques fraudulentades de la informtat administrativa: "1. De forma mal determinada, imprecisa. 2. Que no té la forma que li correspon".*

L'ULL DE L'AGULLA

DANIEL BOADA

daniel